

jutarnji list 23.05.2017.

PAPARAZZO PLAC

OTKRIVAMO VELIKU PREVARU NA TRŽNICAMA: OPG-ovi na Dolcu prodali su nam luk, salatu i mrkvu s oznakom 'täglich frische' kunući se da su iz njihova vrta

AUTOR: Matija Boltižar

Tomislav Kristo / HANZA MEDIA

“Je li vam ova zelena salata domaća?” pitam stariju gospođu koja stoji iza štanda na glavnoj zagrebačkoj tržnici.

“Sve je na stolu domaće”, odgovorila je automatski, bez previše razmišljanja.

“Je li špricano? Osjetljiv sam na pesticide i obično mi bude loše poslije”, nastavljam u istom tonu.

“Nije ništa špricano, samo ekološki”, uvjerava me kumica na zagrebačkom Dolcu, čiji je štand registriran i označen kao obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo.

Nije ni trepnula, a prevarila me. Znam to jer sam nekoliko dana uzastopno u ranim jutarnjim satima obilazio Dolac, ali i zagrebačku Zelenu tržnicu kako bih pokušao razotkriti kako posluju domaći proizvođači i preprodavači voća i povrća na gradskim tržnicama. Trgovci koji se registriraju kao obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo (OPG) ne bi smjeli prodavati tuđu robu, već isključivo onu iz vlastite proizvodnje, no moj detektivski zadatak dokazao je upravo suprotno.

Većina OPG-ova, nažalost, registrirana je samo i isključivo zato što onda ne moraju imati fiskalnu blagajnu. Kupce uvjeravaju da im je sve na štandu domaće, a zapravo su ga to jutro kupili u supermarketima na akciji, na Zelenoj tržnici ili drugim veleprodajama. Ili jednostavno preprodaju među sobom.

Tomislav Kristo / HANZA MEDIA

Javna tajna

Upravo sam tu zelenu salatu, za koju mi se kumica klela da je iz njezina vrta, vidio kako se ranom zorom prepakirava iz hermetički zatvorenih bijelih stiroporskih kašeta. Uvozna salata za samo nekoliko minuta, nakon što ju je prodavačica lijepo rasporedila po svojem štandu, postala je - domaća.

O prevarama na tržnicama priča se sve više, i među kupcima i među prodavačima, ali uvijek na marginama i tihim, ali revoltiranim glasom. Nikada upiranjem prsta jer svaki prodavač mora gledati u svoje dvorište.

Građani zbilja ne znaju što kupuju. Kad dođu na tržnicu i vide natpis OPG, puni su povjerenja jer misle da kupuju domaće, no istina je daleko od toga. Kako bih to dokazao, nekoliko puta proteklog tjedna ustao sam prije zore i svojim očima uvjerio se u istinitost te dobro poznate javne tajne.

Ujutro u 3 sata odlazim na svoju prvu postaju - Zelenu tržnicu, mistično mjesto s kojeg navodno dolazi većina povrća i voća sa zagrebačkih tržnica.

Dočekala me kolona parkiranih kombija i kamiona. Iz njih poput bombona zapakiranih u prozirne folije viri ogromno mnoštvo gajbi mrkve i luka. Na crvene mrežaste vreće pune krumpira naslanjaju se kašete s raznim sitnim salatama, rotkvicama i glavicama zelja. Svi imaju istu ponudu, samo se razlikuju po količini.

Sjeo sam u kafić s pogledom na parkiralište i nadolazeće kupce.

“Täglich frische”

Nije trebalo dugo da dođe prva mušterija. Jedna starija žena parkirala je bijeli kombi na parkiralištu te iz bunkera izvadila transportna ručna kolica. Ukrcala je dvije kašete jagoda, celer, kupus, salata, mrkve, luk i potom se odvezla s parkirališta. Smjer nepoznat, ali sumnjam da su to sve namirnice za obiteljski ručak.

Snimio sam tu noć kako izgledaju zapakirane gajbe voća i povrća iz uvoza i veleprodaje. Tu su bili kamioni Plodova Zagore, trgovine na veliko voćem i povrćem, kamion s natpisom “Täglich frische”, što bi na njemačkom značilo “svakodnevno svježe” i još nekoliko kamiona sa stranim natpisima robe koja se uvozi s raznih destinacija EU-a, najčešće Italije, Njemačke, Španjolske, Nizozemske, Mađarske...

S novim saznanjima bio sam spreman za svoje glavno odredište. Drugo jutro u 5 sati sjedam na tramvaj, koji me vodi prema Trgu bana Josipa Jelačića. Moja je meta najpoznatija tržnica u Zagrebu, ona na Dolcu.

Bio sam i jučer ondje, samo po danu. Prošetao sam između štandova Dolca kako bih bio spreman za današnje jutro. Među kubicama sam se raspitao gdje su stacionirani OPG-ovi. Tete koje prodaju mliječne proizvode imaju najbolji pregled igre.

“Oprostite, gdje su štandovi s domaćim voćem i povrćem?” pitam gospođu.

“Hah, domaće. Slabo ti tu ima domaćeg”, kaže kroz podsmijeh.

“Ma, mislio sam s ovim OPG-ovima.”

“Ti su ti tamo na drugoj strani. Ovdje naprijed su obrtnici.”

Tumači mi razliku. Obrtnici kupuju proizvode od drugih te ih zatim preprodaju na tržnici. Oni bi trebali izdati račun za svoje proizvode jer imaju registrirani obrt. S druge strane, OPG-ovci nemaju takvu obavezu. Oni mogu prodavati bez računa jer ipak prodaju svoje, domaće uzgojene proizvode.

Sjeo sam u kafić bliže dijelu tržnice gdje su “proizvođači”. Obrtnici mi nisu ciljana meta jer će oni zasigurno imati zapakiranih kašeta s naljepnicama iz trgovine. Moj pogled je usmjeren samo prema lijevoj strani.

Sve u folijama

Prilazi mi konobarica i pita za ranojutarnji otrov. Svi oko mene piju kavu ili koju žesticu kako bi se razbudili. Meni je prerano i prehladno. Uzimam čaj od kamilice da me malo ugrije prije nego što dođu prve zrake sunca.

Dolac se u isto vrijeme počinje buditi. Sve je više ljudi, a neki štandovi su već do kraja postavljeni. Šarenilo tržnice. Već je i sunce izašlo, ali unatoč muringu, i dalje nema prave akcije, one po koju sam zapravo i došao.

Okrećem glavu desno, malo do obrtnika. Kašete se šarene. Jagode, kruške, naranče. Pakiranja se režu i slažu na stol. Neki ostave jagode u mjericama, dok drugi radije istresu na stol. Valjda tako izgleda uvjerljivije.

Vraćam pogled na OPG-ovce i vidim kolica puna robe. Na dnu bezbojne, drvene kašete napunjene lukom, pored njih crne plastične s rotkvicama. To mi izgleda domaće, zaključim s olakšanjem. Ipak, na vrhu ugledam četiri plave, kartonske kašete sa sitnom salatnom hermetički zapakiranom u foliju. Vidi se i deklaracija, ali je zapravo dovoljno pročitati riječi otisnute na šarenoj kašeti - Italian salad.

Dolazi stariji muškarac i uzima kašetu. Gledam kamo ide, lijevo ili desno. Prvo uzima rotkvice. Lijevo. Slijedi luk. Lijevo. Konačno, podiže talijansku salatu. I odlazi lijevo na svoj štand.

Još jedan poražavajući dokaz da domaće na tržnicama ipak nije sasvim domaće.

Pogledavam na sat. Bliži se 7 sati. Šalica mi prazna.

“Ne može! Nemam za podijeliti danas”, skrene mi pažnju glasni muški glas.

Dižem pogled i pokušavam pronaći odakle dolazi vika.

“Svaki dan nekome nešto fali. Daj si nekad sami nabavite na Zelenoj.”

Vidim muškarca crne kose i tamnije puti. Gura svoja kolica, natrpana s nekoliko vrsta povrća. Okreće se prema nekoj ženi koja se nalazi na “domaćoj” strani placu i rukama joj gestikulira da nema danas namirnica za prodaju. Čini se da će gospođa danas biti kratka s lukom. Prije odlaska idem baciti još jedan đir po placu. Gledam ima li još sumnjivog sadržaja među poljoprivrednicima. Kod šestog stola primjećujem bijele zapakirane stiroporske kašete sa zelenim sadržajem. Opet industrijski pakirano povrće. Kratko ošišani muškarac s bradom ispred mene trga zaštitnu foliju koja otkriva sitnu salatu unutra. Sadržaj trese u bijelu plastičnu vreću i sve dobro promiješa rukama. Pored kašete sa salatnom ugledam još jednu kašetu, identičnu, ali praznu. Pored nje poslagani su paketići bijelog luka.

Izlaze na teren: Inspekcija redovito 'češlja' štandove

Kada vidite toliko nepravilnosti, zapitate se gdje je tu inspekcija. Ima je, izlazi ona na teren i, kako doznajemo, redovito “češlja” štandove s voćem i povrćem na tržnicama. Samo prošle godine Inspeksijski nadzor unutar Ministarstva poljoprivrede proveo je ukupno 642 inspeksijska nadzora, a nepravilnosti su utvrđene u samo 39 slučajeva.

- Inspeksijski nadzor nad OPG-om koji vlastite poljoprivredne proizvode proizvedene na OPG-u izravno prodaje poljoprivredna inspekcija provodi u suradnji sa Službom za nadzor, Carinske uprave, Ministarstva financija RH, na način da carinski inspektori provode nadzor na tržnicama, štandovima i sl., dok poljoprivredni inspektori utvrđuju činjenice vezane uz obavljanje poljoprivredne djelatnosti i korištenje poljoprivrednih resursa nadziranog OPG-a, odnosno kojom se sve proizvodnjom bavi, koje sve poljoprivredne kulture uzgaja na poljoprivrednom zemljištu upisanom u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava te o tome dostavljaju podatke nadležnim carinskim inspektorima, kako bi mogli postupati iz djelokruga svoje nadležnosti - poručili su iz Ministarstva.

Razlike u cijenama

Odmaknuo sam se od njegova stola kako bih mogao fotografirati prevaru. Imam sreće. U tom trenutku neki mladići počnu urlati navijačke pjesme, a ja dobijem pogodan trenutak da uhvatim prevaranta.

Tu noć potvrdile su se moje sumnje da kao potrošač, nažalost, ne mogu vjerovati ni hrvatskom proizvođaču koji svoju robu deklarira kao domaću.

To zna i Željko Iličić, član Hrvatskog saveza udruga ekoloških proizvođača i vlasnik OPG-a, koji se u to, kako mi je ispričao, i sam nekoliko puta uvjerio.

- Nedavno sam krenuo po češnjak na tržnicu u Utrinama i imao sam što vidjeti. Svi štandovi imali su identičnu ponudu češnjaka. Svi su bili istog oblika i iste cijene, 80 kuna kilogram, i svatko od njih je tvrdio da je domaći. Kasnije mi je prijatelj rekao kako je taj češnjak sa Zelene tržnice i da je uvezen iz Mađarske. I još su tamo jeftiniji, kilogram je 25 kuna - rekao je Iličić. U različite cijene sam se i sam uvjerio. Kilogram rajčice na Zelenoj iznosi 16 kuna, a na placu 30 kuna. Kila mrkve 5 kuna, na placu 10. Kristalka salata 6, na placu 8 kuna. Ispada da je bolje ustati ranije i uštedjeti koju kunu te pritom izbjeci nepotrebne razgovore o domaćem uzgoju.

Iličić ističe kako vlasnici OPG-a ne smiju preprodavati robu jer u tom slučaju moraju registrirati obrt i izdavati račune, što ovako ne moraju. Osim toga, moraju na štandu imati istaknuto ime svojeg OPG-a, ali mnogi to nemaju.

- Velika većina na zagrebačkim tržnicama preprodaje povrće i voće. To se može vidjeti po ponudi. Ako netko ima samo jedan mali vrt, kako je moguće da cijelu godinu ima pun stol različitog voća i povrća na tržnici. Ima i onih koji su pošteni i prodaju samo svoje, ali oni su u manjini - kaže Iličić.

Poslije prvog tajnog zadatka, uputio sam se još nekoliko puta na Dolac. I svaki put u ranu zoru, gdje bi me dočekao novi prizor prodavača s rukama u pekmezu. Uvijek bih fiksirao pogled na poznata lica od prošloga puta, ali prilikom svakog novog posjeta tom bih popisu dodao još jedan štand.

Tako je bilo i prilikom posljednjeg posjeta. Sjedio sam na istome mjestu kao i prvi put, a u oči su mi stalno upadale bezbojne folije s lukom i mrkvama, stiroporske kašete salatama na kojima vrište njemački i talijanski natpisi. Identično pakirane kao one koje sam vidio na Zelenoj tržnici. Ista količina i boja. Vidio sam čak i pojedinačno zapakirane paprike. Ona ne smije biti na štandu OPG-a.

Nije još njihovo vrijeme. Pogledam ostale proizvode, ima tu luka, rotkvice. I ta paprika.

Pakiranja s veletržnice vidim svugdje u redovima OPG-ovaca, čak i kod onih za koje ne bih nikada rekao. Jedna bakica stavlja luk na stol, a ispod stola je taj celofan sa Zelene. Zar i ti, bako?

Izgledala je kao prava kumica. Rubac na glavi, dva broja veći stari kaput ispod kojega viri deblja crna suknja. Na stolu joj je povrće u plastičnim posudama, običnim kašetama i onim velikim plastičnim vrećama. Mislim si: “Gle, prave kumice” i spustim pogled dolje na - upakirane mrkve. One iste koje sam vidio u 3 ujutro na Zelenoj.

Konačni test

Stiglo je vrijeme i za konačni test. Poslije jutarnje smjene otišao sam kući i vratio se opet na Dolac, ovoga puta razgovarati sa samim prodavačima koje sam posljednjih nekoliko jutara promatrao.

Na ćošku sam vidio jedan štand koji ima izvješten natpis OPG. Velika ih većina ovdje to nema, iako bi trebali imati. Prilazim ženi koja skače s jednog kraja na drugi.

Pitam jesu li rotkvice domaće, a ona mi objasni kako je sve na stolu njezino i domaće. Pokazala mi je certifikat koji dokazuje da je sve domaće, a na stolu sam vidio i jagode. Išao sam i njih provjeriti.

“Ovo su baš moje jagode i prve su u okolini Zagreba. To svi znaju ovdje jer nekima i sama prodajem.” Nije htjela upirati prstom.

“A što je s ostalim štandovima koji imaju jagode?”, zato upitam ja. Pokazao sam na malo dalji štand, onaj isti na kojem sam maloprije bio.

“Ne znam odakle oni nabavljaju. Možda s mora, ali sigurno nisu iz Zagreba. No, što ćemo mi s rotkvicama?” Zaboravio sam na rotkvice, ali kako mi je bila dobra sugovornica, odlučio sam uzeti par.

Ovoga sam puta odlučio otići do jednog jutarnjeg poznanika. Prišao sam njegovu štandu. Ujutro je imao mrkve u celofanu ispod stola, iste kakve sam vidio na Zelenoj. I dalje su bile tu. Ipak, na stolu su bile dvije vrste mrkvi. Mlade i stare.

“Koja je razlika? Obje su domaće?” pitam i dajem mu priliku da se izvuče.

“Male su mekše, za salatu ili grickanje, dok su velike za juhu” kaže mi mirnim glasom.

“I obje su domaće?”

“Naravno. Sve je tu domaće.”

I tako sam kupio tri “domaće” stare mrkve za juhu, oslanjajući se na riječ prodavača kao i svi koji dođu ovamo.

Svratio sam i do štanda na kojem sam to jutro vidio ljude da prepakiravaju sitnu salatu. Na štandu je bakica iako je ujutro bio mladić. Na stolu razne vrste sitnih salata, ali i kristalka. Gledam u njih i prilazi mi bakica. Kašete s natpisom "Italian salad" vire ispod stola.

I ona me uvjerava kako je njezino povrće izvorno i domaće. Htio sam joj reći da laže, da sam jutros vidio što se događa na njezinu štandu. Umjesto toga sam kupio glavicu kristalke i krenuo kući. Kamo god sam pogledao, vidio sam krcate štandove, na kojima robe nikad ne nestaje. I tako svaki dan. Štandovi su puni jer oni sve to uzgajaju doma. Iako nije sezona. Iako nemaju svi staklenike.

Na kraju nisam pojeo to povrće. Prodao sam kolegi iz doma. Za nekoliko kuna višu cijenu. I time, na kraju, postao jedan od njih.